UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

Memo

Datum
23 november 2020
Onderwerp
Voorstel ontwerpuitgangspunten gebouwen in SMP Universiteitskwartier

De gemeente en UvA werken samen aan het Strategisch Masterplan (SMP) voor het Universiteitskwartier. Onderdeel hiervan is dat voor de grootschalig aan te passen UvA-gebouwen Oudemanhuispoort, BG5, BG3, Universiteitstheater en Gasthuiskerk gebouwpaspoorten/ontwerpuitgangspunten geformuleerd worden. Er is hierover intensieve afstemming tussen de UvA, West 8, het projectteam Universiteitskwartier en de afdelingen Ruimte & Duurzaamheid en Monumenten & Archeologie van de gemeente Amsterdam en de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. Voor deze dossiers wordt het Bestuurlijk Overleg verzocht om uitspraken te doen over wat hierover in het Strategisch Masterplan wordt opgenomen. In deze memo worden de voorstellen toegelicht.

Gevraagd besluit
Het Bestuurlijk Overleg wordt gevraagd de uitwerking van de kaders voor de gebouwen BG5, BG3, Oudemanhuispoort, Gasthuiskerk en Universiteitstheater conform de voorstellen in deze memo vast te stellen en daarmee akkoord te geven deze kaders als zodanig op te nemen in het SMP.

Status instemming
Het Strategisch Masterplan is een plan voor een groot gebied met meerdere deelprojecten en vormt het stedenbouwkundige en cultuurhistorische kader voor de nadere uitwerking van de plannen in de komende jaren in ontwerp en uitvoering. Met het vaststellen door het Bestuurlijk Overleg kunnen de voorstellen voor BG5, BG3, Oudemanhuispoort, Gasthuiskerk en Universiteitstheater worden opgenomen in het SMP. Met het in een volgend Bestuurlijk Overleg (8 februari 2021) vaststellen van het SMP, inclusief de bijbehorende gebouwpaspoorten, zijn de kaders gegeven waarbinnen de ontwerpopgave van de verschillende deelprojecten kan worden uitgewerkt. De volgende stap is het nader uitwerken van de plannen, waar de monumentale waarden een onderdeel van zijn.

Met het vaststellen van het SMP is nog geen goedkeuring gegeven op de bouwplannen per deelproject. Daarvoor dient de UvA publiekrechtelijke procedures voor afwijkingen op het bestemmingsplan en het verkrijgen van omgevingsvergunningen te doorlopen. De UvA gaat er hierbij vanuit dat door het gezamenlijk opgestelde en vastgestelde SMP de procedures bij de gemeente soepeler gaan verlopen, omdat de stedenbouwkundige en cultuurhistorische onderbouwing bij de plannen vastgesteld zijn. Het vastgestelde SMP is in deze procedures een belangrijk toetsingskader.

Onderbouwing cultuurhistorie
Een belangrijk onderdeel van de onderbouwing van de beoogde ingrepen in het Universiteitskwartier is de cultuurhistorische onderbouwing. In deze onderbouwing zijn de stedenbouwkundige ingrepen onderbouwd vanuit de cultuurhistorische kernwaardes van het gebied. De monumentale statussen van het gebied als geheel en de individuele gebouwen in het gebied maken dat noodzakelijk.

Dit is vastgelegd in het document Universiteitskwartier Onderbouwing Strategisch Masterplan d.d. 28 augustus 2020 dat in het Bestuurlijk Overleg van 15 september jl. was geagendeerd en waarvoor veel waardering was.

Financieel passend
In het SMP dient voor alle kavelpaspoorten een 'disclaimer' opgenomen te worden dat dit de plannen/ambities zijn, maar dat dit moet passen binnen de functionele en financiële (investering en exploitatie) mogelijkheden van de UvA.

Procesafspraken
Conform de huidige planning wordt de besluitvorming van het SMP (inclusief inspraakrondes en raadsbehandeling) in de eerste helft van 2021 afgerond. De UvA wil de planuitwerking van BG5 en OMHP (ontwerpfase) en de gesprekken met MenA, R&D en RCE en de vooroverleggen met de CRK parallel aan de besluitvorming van het SMP door laten lopen, waarbij de voorliggende voorstellen na instemming van het Bestuurlijke Overleg het uitgangspunt zijn voor deze processen en gesprekken. Hiermee wordt voor UvA belangrijke vertraging voorkomen.

BG5
Het profiel van gebouw BG5 is 'onderwijs', als verbinding tussen UB ('studie') en OMHP ('faculteit'). Het programma voor dit gebouw bestaat uit een mix van grote en kleine onderwijszalen en uit de centrale voorziening voor Eten en Drinken in het Universiteitskwartier.

Het uitgangspunt voor de UvA hiervoor is het realiseren van een nieuwe paviljoen ter plaatse van de huidige piramide. Dit volume is in haar voorgestelde omvang nodig vanuit programmering en functionaliteit voor dit bouwdeel (m.n. grote collegezalen). Verder wordt een atrium gerealiseerd, dat dé ontmoetingsruimte voor de gehele campus wordt, de drukte in het gebouw houdt en ingezet kan worden voor tentoonstellingen en bijeenkomsten, alsmede functioneel gebruikt wordt ten behoeve van de voorzieningen voor Eten en Drinken. Het atrium vervult ook een functie op het gebied van duurzaamheid en binnenklimaat.

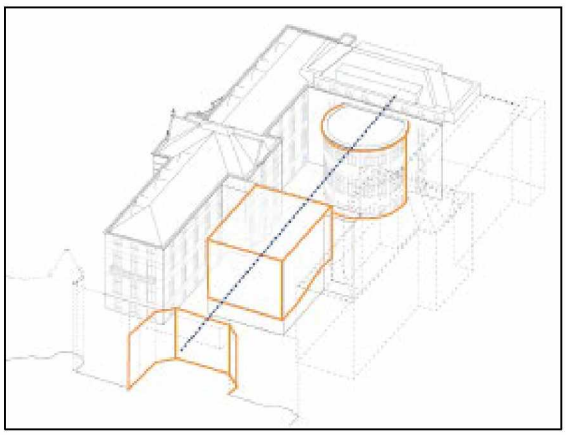

Het voorgestelde volume is een resultante van uitgebreide studies door en met West 8, Ector Hoogstad en Ruimte & Duurzaamheid (R&D), gebaseerd op het uitgangspunt om met de programmatische kaders een optimum te vinden om zichtbaarheid van het monument (aan de binnen- en buitenkant) te vergroten. Buiten door o.a. vanaf maaiveld een hoge en brede entree te maken onder de collegezalen. Binnen in het gebouw worden veel in de jaren'70 aangebrachte onderdelen weggehaald om het monument zichtbaarder te maken. Verder wordt een verbinding gemaakt tussen de beide vleugels (tussen het paviljoen en de middenrisalieten van het monument) om de functionaliteit te vergroten en de vleugels goed te kunnen benutten.

Voorstel t.b.v. SMP
Op 14 oktober 2020 is het plan behandeld in de SIRK (Subcommissie Integrale Ruimtelijke Kwaliteit) en door de commissie van een advies voorzien. Dit advies d.d. 14 oktober 2020 is als bijlage bijgevoegd. In lijn met het advies van de commissie wordt voorgesteld het volgende op te nemen in het SMP:

- Uitgangspunt is het paviljoenmodel inclusief een functionele verbinding. Hierdoor krijgt het gebouw zijn hoofdentree tegenover de entree van de nieuwe UB. Dit resulteert in korte looplijnen tussen de het studiehart (UB) en onderwijshart (BG5) van de campus.
- Uitgangspunt is het Programma van Eisen van de UvA voor BG5.

- In het paviljoen komen op de begane grond programmaonderdelen voor ontmoeting aan weerszijden van de entree en op de verdiepingen twee collegezalen.
- Om deze collegezalen te kunnen realiseren en tevens de zichtbaarheid van het monument te vergroten, wordt een maat van minimaal 5 meter aangehouden tussen het paviljoen en de vleugels van het monument. Ten opzichte van de rooilijn van het monument wordt een maat van 6 meter aangehouden.
- De UvA wil in de ontwerpfase kijken of de 5 meter tussen paviljoen en vleugels en de ruimte op maaiveld tussen UB en BG5 zijn te optimaliseren. Dit is afhankelijk van de eisen die gesteld worden aan functionaliteit en gebruik van de collegezalen (o.a. bereikbaarheid en veiligheid).
- De ruimten tussen het paviljoen en de vleugels worden vergroend, met oog voor de leefbaarheid en veiligheid in het gebied. De invulling van het groen dient goed onderzocht te worden, bijvoorbeeld voor de uitwerking van het type groen (zichtgroen/gebruiksgroen) en rekening houdende met de slagschaduw van de gebouwde volumes.
- Conform het advies van de SIRK is het uitgangspunt dat het paviljoen ondergeschikt is aan het oude gebouw en niet uitlijnt met de bestaande goothoogte van de oudbouw, om de autonomie ervan te bevestigen en maximale zichtbaarheid van de contouren van de oudbouw te ondersteunen.
- In het participatieproces met de buurt was het creëren van een interne verbinding tussen BG5 en OMHP om de druk op de openbare ruimte (tussen BG5 en woningen Kloveniersburgwal) te beperken een belangrijk item in het kader van de leefbaarheid. De SIRK ziet deze verbinding niet als een toegevoegde waarde, omdat route 'buitenom' hoort bij de in het masterplan hoog gewaardeerde structuur van stegen en hoven. Als toch een overdekte koppeling noodzakelijk is, kan een toevoeging in de oksel van het ziekenhuis worden overwogen, op de plek van het gesloopte voormalige Armenkantoor. Ook de mogelijkheid van een meer westelijk, buiten de eigenlijke poort gelegen doorgang kan in overleg met Monumenten en Archeologie verder worden onderzocht..
- De buitenruimte (tussen de UB en BG5) zal worden heringericht en waar mogelijk vergroend, rekening houdende met de verkeersstromen.

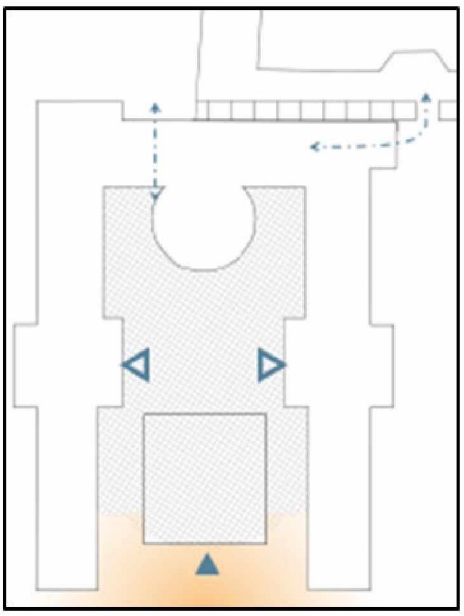

Nieuwe hoofdentree BG5 en nader te onderzoeken verbinding tussen BG5 en OMHP

BG3

BG3 neemt een centrale plek in op het Binnengasthuisterrein. Het huidige ovale paviljoen is qua stedenbouwkundige setting in relatie tot de omliggende openbare ruimte niet optimaal voor de beleving en het gebruik van het Binnengasthuisterrein. Daarnaast is het paviljoen functioneel en technisch (ook t.a.v. de duurzaamheidsambitie van de UvA op het gebied van energie) niet toekomstbestendig voor de UvA en het vertrekpunt voor de UvA is sloop van dit paviljoen en het realiseren van een vervangend nieuwbouwvolume, dat functioneel verbonden wordt met het historische monument dat gerenoveerd wordt. In het gebouw zijn het bestuur van de Faculteit der Geesteswetenschappen (FGw), de onderwijsbalies van de FGw en een exposure/ontmoetingsfunctie van de FGw/UvA geprogrammeerd.

De ontwikkeling van BG3 is een belangrijk element in de totale verbetering van de stedenbouwkundige opzet van het Universiteitskwartier en daarmee in het SMP. Uitgangspunt voor het plan is stegen, hoven en poorten. Het paviljoen BG3 is in de huidige ronde vorm in dat licht, stedenbouwkundig niet te handhaven. Daarvoor zal een nieuw bouwvolume komen wat de ruimtes beter verdeeld en de bruikbaarheid van de openbare ruimte wordt verbeterd. Dit is belangrijk zodat er in het hart van het UK weer doorlopende stegen en hoven terugkomen. Waarmee een uniek stukje oude stad wordt teruggegeven.

Voorstel t.b.v. SMP

Inhoudelijk wordt voor BG3 het volgende voorgesteld:

- Het uitgangspunt is een model met nieuwbouw op het plein, dat rekening houdt met de omliggende bebouwing, het monumentale administratiegebouw en ruimte creëert voor ingetogener groen bewonersplein en een levendigere plein aan de UvA-gebouwen. Dit model is een oplossingsrichting naar aanleiding van een uitgebreide periode van studie, adviezen van R&D, de SIRK, MenA, RCE en een intensief participatieproces met de buurt. Tot op heden zijn de reacties uit de buurt voor een groot deel niet positief. In de cultuurhistorische onderbouwing is een stedenbouwkundige en cultuurhistorische onderbouwing voor dit model gegeven.

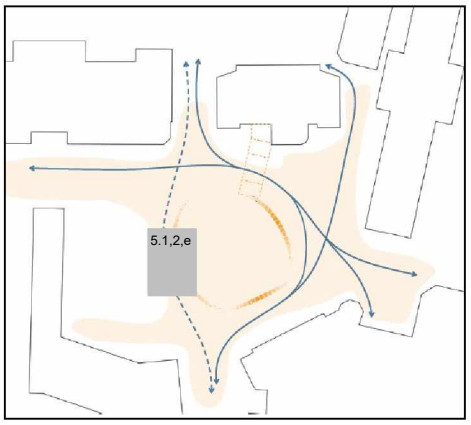

Hoofdroutes op de Binnengasthuisstraat

- Belangrijk is dat er twee pleinen ontstaan met een eigen sfeer: een rustiger en een dynamischer plein, beiden onderdeel van de openbare ruimte. Met deze opzet wint de nu ongedefinieerde ruimte tussen BG3 en BG5 aan kwaliteit.
- Beide pleinen organisch verbinden met aansluitende open(bare) ruimtes.
- Een gebouw maken dat beide pleinen vanzelfsprekend vormt, begrenst én verbindt.
- Er wordt een contour gedefinieerd waarbinnen de ontwikkeling plaatsvindt, een exacte massa of rooilijnen worden niet gedefinieerd. Wel worden het programma en het volume benoemd. Ook worden de bandbreedtes voor de afstanden t.o.v. de omliggende gebouwen (woningbouw, UB, BG5) benoemd, omdat deze belangrijk zijn om de openbare ruimtes goed te definiëren en de omwonenden duidelijkheid te geven over de kaders.

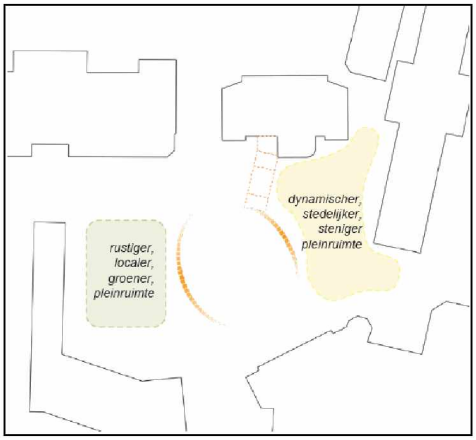

Nieuwe volume met de twee pleinen

- Op de begane grond komt een functie met uitstraling. Er komt een volume van 1.250 tot 1.400 m² bvo, maar door de opzet met een contour is het volume van BG3 daarmee nog "kneedbaar". Het uitgangspunt is dat de het volume in hoogte passend is bij de omliggende bebouwing (BG3, BG5, UB, appartementenblok).
- Een functionele verbinding tussen het monument van BG3 en het nieuwe volume is voor de UvA essentieel om het gebouw functioneel te maken en als één gebouw te kunnen gebruiken.
- Een doorgang in/onder gebouw om de buitenruimte tussen BG3 en BG5 te bereiken.

Procesmatig wordt voor BG3 het volgende voorgesteld:

- Het ontwerpproces zal maatwerk zijn waarbij in goed overleg met architect, UvA, gemeente en bewoners gekeken moet worden naar de rooilijnen en hoogte van het gebouw.
- Het voorstel is dit in de vorm van een prijsvraag te doen met een aantal kwalitatieve architecten (met stedenbouwkundige kwaliteiten) en de inzendingen te laten beoordelen door een beoordelingscommissie samengesteld uit verschillende belanghebbenden in het gebied (UvA, gemeente en bewoners), onder leiding van een (onafhankelijk) extern voorzitter (bijvoorbeeld rijksbouwmeester). Op deze manier krijgen de bewoners een plek in het proces dat recht doet aan hun belangen in de leefomgeving, een kwalitatief bewonersplein en mooi gebouw om op uit te kijken en een functioneel gebouw dat door UvA goed is te gebruiken. De opgave voor de prijsvraag wordt met de gemeente gezamenlijk opgesteld.

Oudemanhuispoort

De Oudemanhuispoort vormt het ceremoniële hart van het Universiteitskwartier met o.a. de vestiging van de aula van de UvA en in de nabijheid van de Agnietenkapel. Daarnaast worden de afdelingen van de FGw in het gebouw gehuisvest en worden het centrale logistieke punt van de UvA in het gebied, grote onderwijszalen en een grote fietsenkelder in het complex ondergebracht. Het complex bestaat uit meerdere historische gebouwen. Dat maakt dat de opgave van de Oudemanhuispoort voor een belangrijk deel een restauratieopgave is. De UvA wil met deze ontwikkeling de monumentale en historische waarde in de verschillende gebouwen en gebouwdelen in het complex beter zichtbaar en beleefbaar maken. Daarnaast worden voor de verbetering van de functionaliteit van het complex, het opwaarderen van de Slijkstraat en het huisvesten van de grote bovengenoemde functies een aantal gebouwdelen van recentere datum gesloopt en vervangen door nieuwbouw. Als onderdeel van de planvorming wordt ook een nieuw, toegankelijk hof aan de Slijkstraat gerealiseerd ter plaatse van huidige bebouwing van de UvA.

Bebouwing Jan Leupen aan de Slijkstraat
Het gebouwencomplex Oudemanhuispoort bestaat uit meerdere gebouwen met verschillende structuren en historische waardes. Het is de opzet om een deel van de bebouwing aan de Slijkstraat van architect Jan Leupen uit de jaren ‘60 en ’70 gedeeltelijk te slopen ten behoeve van nieuwbouw voor de nieuwe aula, grote onderwijszalen, de fietsenkelder en een nieuw hof met poort. In onderstaande afbeelding zijn deze bouwdelen uitgelicht (jaren ‘60 bebouwing is het blauwe en rode deel, jaren ’70 bebouwing is het groene deel).

De afgelopen jaren is de waardering van de gebouwen Jan Leupen aangescherpt en zijn naar aanleiding van de plannen van de UvA door MenA en RCE de monumentale waardes van de gebouwen nader geduid. Tevens is de monumentale status van de verschillende bouwdelen juridisch nader uitgewerkt. Door de onlosmakelijke verbinding met het rijksmonument OMHP geven MenA en RCE aan dat deze bouwdelen (juridisch) onderdeel uitmaken van de rijksmonumentale status van de OMHP.

In het huidige plan van de UvA worden het groene en blauwe deel gesloopt en blijft het rode deel behouden. MenA en RCE zien vooralsnog het slopen van het blauwe deel niet voldoende onderbouwd en willen nadere info over hoe met de monumentale waardes van blauw en rood wordt omgegaan, om te kunnen adviseren over de sloop van blauw. Het voorstel aan het Bestuurlijk Overleg is om in het SMP uitgangspunten/criteria op te nemen voor het ontwerpproces.

Voorstel uitgangspunten/criteria t.b.v. SMP

- Realisatie van het UvA-programma voor de Oudemanhuispoort.
- Sloop van het groene bouwdeel en vervangende nieuwbouw op deze positie. De mogelijkheid is er om op deze positie buiten de contouren van het bestemmingsplan te bouwen. De precieze hoogtes worden in het SMP weergegeven.
- Het rode bouwdeel blijft behouden, naar het blauwe bouwdeel vindt nader onderzoek plaats.
- Opwaardering van de Slijkstraat door de oriëntatie vanuit het gebouw op de straat en door de oost-westverbinding van de Slijkstraat te verbeteren. De Slijkstraat kan, mede door de nieuwe bebouwing met een nieuwe gebouwentree van de Oudemanhuispoort sterker en aangenamer worden en meer als voorkant, als verbinding met de stad, fungeren. Tevens wordt met de realisatie van een entree een verbinding gelegd met het noordelijk deel van het UK, waaronder de gebouwen van UvA in het BOS-cluster.
- De ambitie is om een functioneel en toegankelijk hof aan de Slijkstraat te realiseren. Dit draagt bij aan het publiek toegankelijk maken van hoven en is prettige onderbreking van de bebouwingswand in de Slijkstraat. Deze ambitie is afhankelijk van de mogelijkheden in aansluiting op bovenstaande uitgangspunten.
- De ambitie van de UvA is om een volwaardige entree aan de Oudezijds Achterburgwal te realiseren om de verbondenheid met de Agnietenkapel te realiseren. Dit dient in het nadere onderzoek uitgewerkt en ter advisering voorgelegd te worden.
- De monumentale waarden als vastgelegd in de door UvA op te stellen bouwhistorische onderzoeken zijn vertrekpunt voor de ontwerpuitwerking.
- Om invulling te geven aan sloop en aanpassing van monumentale gebouwdelen wordt een zorgvuldige afweging gemaakt vanuit de relevante invalshoeken: bouwhistorisch onderzoek, monumentale waardestelling, programma UvA, stedenbouwkundig concept, duurzaamheid, etc.

Universiteitstheater
De UvA heeft haar programma zo over de gebouwen verdeeld dat de drukkere functies die ook in de avond open zijn, zich zoveel mogelijk aan de randen van het gebied bevinden, om overlast voor omwonenden zoveel mogelijk te voorkomen. Het gebouw heeft een zeer zichtbare ligging en gaat fungeren als een belangrijk visitekaartje van de UvA aan de Amstel, als duidelijk zichtbare aanwezigheid van de UvA in de middeleeuwse binnenstad. Het huidige Universiteitstheater krijgt in het toekomstige Universiteitskwartier een meer diverse programmering dan nu het geval is. Naast het gebruik voor onderwijs en theater, is beoogd het gebouw te programmeren met functies voor congres en debat. Hiertoe is de UvA voornemens om één van haar horecabestemmingen uit het hart van het gebied te verplaatsen naar het Universiteitstheater.

Voorstel t.b.v. SMP
In het Bestuurlijk Overleg van 6 mei jl. is afgesproken dat voor het Universiteitstheater het programma en de algemene contouren en ambities van de UvA worden opgenomen. Op een later moment kan, na nader onderzoek door UvA en advisering door R&D, MenA en RCE, besluitvorming plaatsvinden over een eventuele uitbreiding van het programma, in de vorm van een optopping en/of het benutten van de ruimte tussen voor- en achterbouw op een later moment plaatsvindt.
De contouren die concreet worden geduid in het SMP zijn:

- De relatie met het water en de bereikbaarheid van het gebouw kunnen worden versterkt door het realiseren van een aanlegsteiger.
- De steiger krijgt afmeting die nodig zijn voor aanmeren, overslag van goederen en opstappen van passagiers.
- Het uitzicht en het begaanbare deel van het dak beter benutten.

Gasthuiskerk

De Gasthuiskerk is een van de oudste gebouwen op het Binnengasthuisterrein. Het doel is middels een verbouwing en renovatie de zichtbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid van de voormalige kerk te verbeteren en de bereikbaarheid van het Gasthuishof te vergroten. Het programma voor dit gebouw bestaat uit kantoorruimtes en flexibel inzetbare ruimtes van de UvA.

Het Turfdraagsterpad tussen de gebouwen BG1, BG2, het Allard Piersonmuseum en de Gasthuiskerk krijgt een betere connectie met de Gasthuiskerk door middel van een nieuw te maken toegang tot het gebouw.

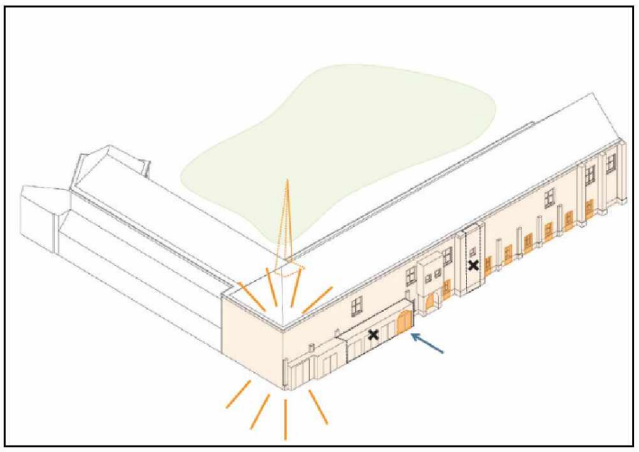

Voorstel t.b.v. SMP

- Het gebouw wordt beter beleefbaar en zichtbaar gemaakt aan het Turfdraagsterspad. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de posities van de huidige traforuimten voor een nieuwe entreefunctie en het zichtbaar maken van de oude structuren.
- Daarnaast worden de recentere aanbouwen aangepakt t.b.v. de bereikbaarheid en beleving van het hof en/of de functionaliteit van het gebouw.
- Het smalle deel van de steeg tussen de woningen en de Gasthuiskerk is afsluitbaar, vanwege mogelijke overlast voor de aanliggende woningen.